

УДК 368.811(477)

Пріхно І. М.¹

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ КРЕДИТНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

З'ясовано економічну сутність кредитного страхування. Проаналізовано фінансово-економічні показники розвитку вітчизняного ринку кредитного страхування. Виявлено основні проблеми кредитного страхування в Україні. Запропоновано низку заходів, направлених на усунення виявлених проблем.

Ключові слова: кредитне страхування, страхування кредитного ризику, страхування кредитів, страхування ризику непогашення кредиту, страхування відповідальності позичальника.

ВСТУП

Враховуючи наявність обмеженості або відсутності власних фінансових ресурсів для ведення фінансово-господарської діяльності суб'єктами господарювання, виникає необхідність залучати в оборот кредитні ресурси. Сучасна економіка не може динамічно розвиватися без кредитування, яке базується, перш за все, на довірі між позичальником і кредитором. Але слід зауважити, що кредитні відносини несуть певні види ризиків, які можуть завдати збитки позичальникам, кредиторам та іншим учасникам цих відносин.

Нині одним із найбільш дієвих методів захисту від можливих ризиків у сфері кредитування є кредитне страхування. Для ефективного функціонування кредитного страхування необхідно чітко розуміти його економічну сутність та визначити і вирішити основні проблеми, що заважають його розвитку.

Проблемам розвитку і функціонування кредитного страхування присвячена низка наукових праць вітчизняних учених-економістів, зокрема Б. Алієва, В. Базилевича, З. Варналія, У. Владичина, Н. Внукової, С. Волосович, Л. Временко, І. Кондрат, Ю. Махдієвої, Т. Мосійчук, В. Успенко, Р. Тиркала, Я. Чайковського, О. Черкасової, Г. Чернової, Я. Шандри, І. Януль та багатьох інших.

Але, незважаючи на значний внесок цих учених та не зменшуючи цінності результатів їхніх досліджень, доцільно зазначити, що потребує уточнення сутність кредитного страхування та напрацювання

¹ Рецензент – д. е. н., професор Петкова Л. О.

низки заходів для подолання наявних нині проблем на ринку кредитного страхування.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою цієї наукової статті є розкриття економічної сутності кредитного страхування та визначення основних проблем розвитку ринку кредитного страхування в Україні, а також напрямів подолання цих проблем.

Зважаючи на мету статті, доцільно виконати такі завдання:

- з'ясувати економічну сутність кредитного страхування;
- проаналізувати динаміку і рівень страхування кредитів в Україні;
- виявити проблеми кредитного страхування в Україні;
- розробити напрями подолання виявлених проблем розвитку кредитного страхування в Україні.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

З'ясуємо економічну сутність кредитного страхування. Дослідивши значну кількість літературних джерел щодо трактування сутності кредитного страхування, було визначено, що науковці не мають єдиної точки зору з приводу цього поняття. Крім того, досить часто поряд із поняттям «кредитне страхування» вживають такі поняття, як «страхування кредитного ризику» і «страхування кредитів». Ці поняття повністю або певною мірою ототожнюються науковцями, тобто практично є синонімами.

На рис. 1 відображено підходи до трактування терміну «кредитне страхування».

Згідно з першим підходом, кредитне страхування ототожнюється з поняттям «страхування кредитних ризиків». Так, представниками цього підходу є Н. Внукова, Л. Временко, В. Успенко, які вважають, що «суть страхування кредитних ризиків полягає в зменшенні або усуненні кредитного ризику. Страхування кредитних ризиків захищає інтереси кредитора на випадок неплатоспроможності боржника або несплати боргу з інших причин» [6, с. 280].

Другий підхід трактує кредитне страхування як синонім терміна «страхування кредитів». Такої точки зору дотримуються Я. Чайковський та Р. Тиркало, які під страхуванням кредиту розуміють один із видів забезпечення виконання зобов'язань, згідно з яким у разі настання певних подій (страхових випадків), передбачених договором страхування, страхова компанія зобов'язується сплатити обумовлену договором страхування грошову суму в рахунок виконання позичальником зобов'язань за кредитним договором [7].

Рис. 1. Підходи щодо трактування терміна «кредитне страхування»

Джерело: складено автором на основі [3]

Представники третього підходу переконують у необхідності застосування поняття «кредитне страхування». У працях Б. Алієва, Ю. Махдієва, Г. Чернової зазначено, що сутність кредитного страхування полягає у скороченні чи усуненні кредитного ризику страхувальника. Під кредитним ризиком розуміється ризик фінансових втрат, обумовлений кредитною діяльністю страхувальника. Також підкреслюється, що кредитне страхування здатне захистити кредитора від усіх ризиків, які пов'язані з неплатоспроможністю його боржника чи у випадку несплати боргу позичальником у зв'язку з іншими причинами [1, с. 319; 5, с. 230].

Отже, зважаючи на значну кількість поглядів на тлумачення кредитного страхування та відсутність єдиного підходу до розуміння його економічних основ, виникає необхідність уточнення розуміння цього поняття та суміжних із ним понять «страхування кредитних ризиків» і «страхування кредитів».

Вважаємо, що досить точно трактує поняття кредитного страхування С. Волосович, яка у своїй науковій статті пропонує розглядати кредитне страхування у вузькому та широкому розумінні.

У вузькому розумінні кредитне страхування передбачає захист від кредитних ризиків. Зауважимо, що таке трактування цілком можна ототожнювати з поняттям «страхування кредитних ризиків». При цьому може бути застрахований ризик лише страхувальника-кредитора і лише на його користь, а предметом страхування буде виступати непогашення кредиту. А страхування кредитів означає, що страхувальниками можуть бути як кредитори, так і позичальники, а предметом страхування – як ризик непогашення кредиту, так і ризик втрати чи пошкодження заставленого майна.

У широкому розумінні під кредитним страхуванням С. Волосович розуміє економічні відносини щодо захисту всіх суб'єктів, які беруть участь у процесі кредитування, від ризиків, що прямо чи опосередковано впливають на виконання зобов'язань позичальника перед кредитором. Предметом страхування можуть бути ризики, які притаманні всій сфері кредитування. Суб'єктами кредитного страхування є, з одного боку, страховики, а з іншого – суб'єкти сфери кредитування, яких варто поділити на основних суб'єктів (кредиторів і позичальників) та допоміжних, що обслуговують і сприяють кредитному процесу (нотаріусів, ріелторів, забудовників, оцінювачів та інших) [3, с. 254].

Таким чином, кредитне страхування передбачає надання двох видів страхових послуг:

- 1) страхування ризику непогашення кредиту;
- 2) страхування відповідальності позичальника.

При страхуванні ризику непогашення кредиту страхувальниками виступають банківські установи. Предметом страхування є відповідальність усіх або окремих позичальників перед банком за своєчасне і повне погашення кредитів і процентів за користування ними протягом строку, встановленого у договорі страхування.

При страхуванні відповідальності позичальників за непогашення кредиту страхувальниками є позичальники, які одержують кредити у банківській установі. Предметом страхування відповідальності позичальника є майнові інтереси страхувальника, пов'язані з його відповідальністю перед кредитором за своєчасне погашення кредиту та процентів за користування ним [2, с. 369–390].

Механізм кредитного страхування подано у вигляді схеми, яка у вигляді певних етапів ілюструє процес страхування ризику непогашення кредиту і страхування відповідальності позичальника (рис. 2).

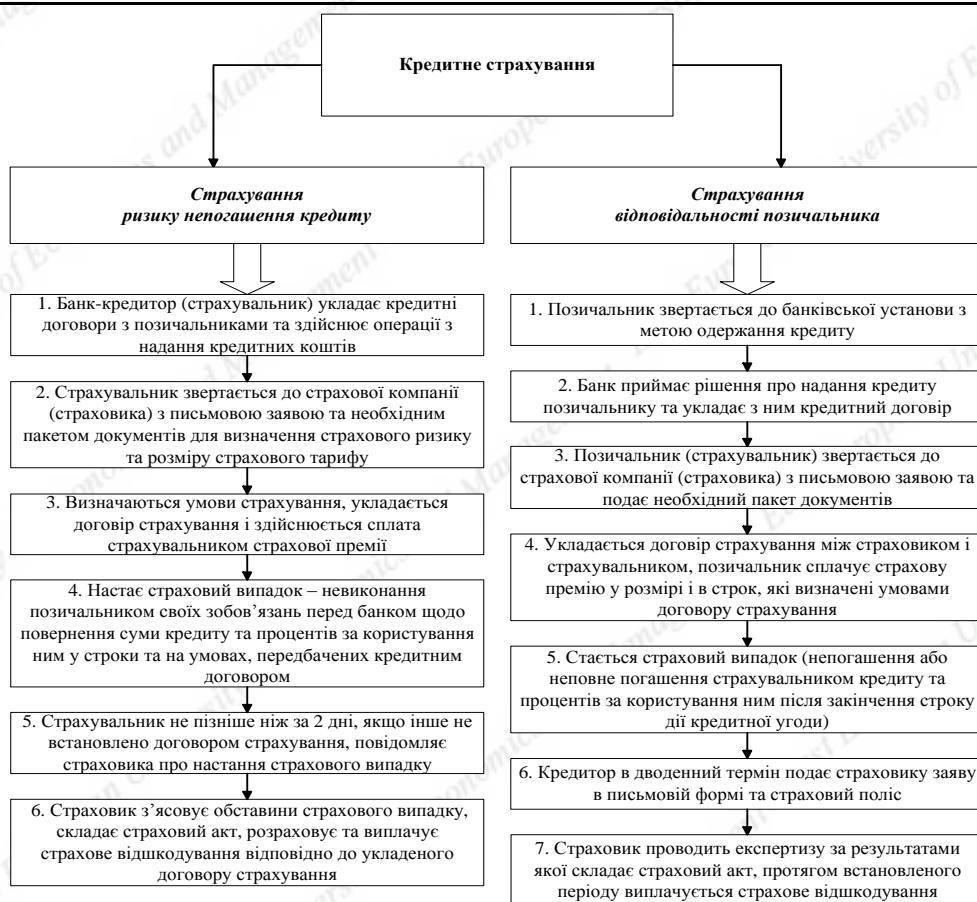

Рис. 2. Механізм кредитного страхування

Джерело: розроблено автором на основі [2, с. 369–390]

З метою виявлення сучасних тенденцій розвитку кредитного страхування в Україні у табл. 1 наведено основні статистичні дані за 2013 і 2014 роки.

Таблиця 1

Основні показники розвитку страхування кредитів в Україні у 2013–2014 рр.

№ з/п	Показник	2013	2014	Відхилення	
				абсолютне	відносне
1	2	3	4	5	6
1	Валові страхові премії, млн грн	1026,0	684,7	-341,3	-33,27
2	Питома вага валових страхових премій у загальній сумі, %	3,58	2,56	-1,02	x
3	Чисті страхові премії, млн грн	684,0	388,2	-295,8	-43,25
4	Питома вага чистих страхових премій у загальній сумі страхових премій, %	3,17	2,09	-1,08	x

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6
5	Валові страхові виплати, млн грн	98,8	60,0	-38,8	-39,27
6	Питома вага валових страхових виплат у загальній сумі страхових виплат, %	2,12	1,18	-0,94	x
7	Чисті страхові виплати, млн грн	98,8	60,0	-38,8	-39,27
8	Питома вага чистих страхових виплат у загальній сумі страхових виплат, %	2,16	1,23	-0,93	x
9	Рівень чистих страхових виплат, %	14,4	15,5	+1,1	x

Джерело: складено і розраховано автором на основі [4, с. 7, 11, 14]

Отже, як свідчать дані табл. 1, сфера страхування кредитів в Україні, а отже, і кредитного страхування, є слаборозвиненою, причому спостерігається тенденція до погіршення основних показників розвитку цієї сфери. Так, обсяг валових страхових премій зменшився з 1026 млн грн у 2013 р. до 684,7 млн грн у 2014 р., тобто на 33,27 %, а чистих – з 684 млн грн до 388,2 млн грн відповідно, тобто на 43,25 %. Питома вага зазначених показників у загальній сумі страхових премій є занадто низькою і також знизилася: за валовими страховими преміями з 3,58 % у 2013 р. до 2,56 % у 2014 р., тобто на 1,02 відсоткових пункти, а за чистими страховими преміями – з 3,17 % до 2,09 % відповідно, тобто на 1,08 відсоткових пункти.

Мають тенденцію до зменшення і страхові виплати. Так, валові страхові виплати зменшилися з 98,8 млн грн у 2013 р. до 60 млн грн у 2014 р., тобто на 39,27 %, аналогічно і чисті страхові премії. Питома вага валових страхових виплат знаходиться на вкрай низькому рівні: 2,12 % у 2013 р. і 1,18 % у 2014 р., що менше від попереднього року на 0,94 відсоткових пункти. Аналогічно за питоною вагою чистих страхових виплат, яка протягом 2013–2014 рр. зменшилася з 2,16 % до 1,23 %, тобто на 0,93 відсоткових пункти.

Таким чином, виконаний аналіз кредитного страхування свідчить про наявність низки проблем, які заважають ефективному розвитку цього виду страхування. Серед основних проблем розвитку кредитного страхування в Україні доцільно виокремити такі:

1) фінансово-кредитні установи (у т. ч. банківські установи) надають перевагу використанню альтернативних страхуванню форм забезпечення кредитів (традиційних), зокрема гарантію, поручительство і заставу;

2) відсутність достатньої кількості інформації в економічній пресі про фінансовий стан страхових компаній, результатом чого є необізнаність позичальників і кредиторів про платоспроможність

страховика і, як наслідок, побоювання, що страхова компанія не зможе виплатити відшкодування;

3) занадто складна процедура укладання договору страхування, детальний аналіз фінансово-економічних показників діяльності клієнта, який сприяє відмові значної кількості потенційних страхувальників в укладанні договору страхування (за статистикою, лише одне з п'яти звернень задовольняється);

4) незадовільний фінансовий стан та платоспроможність позичальників – юридичних і фізичних осіб з одного боку, та завищені страхові премії і страхові платежі – з іншого боку, що значно зменшує попит на страховий захист своїх позик;

5) недосконалість нормативно-правового регулювання у сфері кредитного страхування та його неадаптованість до сучасних економічних умов в Україні.

Слід відзначити, що ринок кредитного страхування в Україні має як певні здобутки, так і численні недоліки. З метою забезпечення подальшого розвитку вітчизняного ринку кредитного страхування необхідно вжити низку заходів, зокрема:

1) розробити стратегічні програми щодо підвищення рівня страхової культури суб'єктів господарювання через рекламу у засобах масової інформації;

2) спростити процедуру укладання договору кредитного страхування;

3) підвищити рівень платоспроможності суб'єктів господарювання та рівень капіталізації і фінансової надійності страховиків;

4) удосконалити систему нормативно-правового забезпечення кредитного страхового ринку.

ВИСНОВКИ

1. Кредитне страхування є перспективним видом захисту позичальників і кредиторів від усіх можливих видів ризику, які виникають у кредитних відносинах, і має величезний потенціал для розвитку, але лише за умови стабілізації економічної ситуації в країні.

2. Вітчизняне кредитне страхування нині знаходиться на етапі становлення і вимагає більш тісного співробітництва страхових компаній і фінансово-кредитних установ, а також державного регулювання (нормативно-правового).

3. Кредитне страхування має переваги для всіх його учасників: для страхових компаній – можливість отримання додаткового прибутку від реалізації страхової послуги; для кредитора – можливість захистити себе від ризику неповернення кредиту; для позичальника – можливість отримати більш низьку ціну.

4. Ринок кредитного страхування відіграє надзвичайно важливу роль у макроекономічній стабільності економіки країни, а тому не може бути поза державною політикою.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Алиев Б. Х. Страхование : учебник / Б. Х. Алиев, Ю. М. Махдиева. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2011. – 415 с.
2. Владичин У. В. Банківське кредитування : навч. посіб. / У. В. Владичин ; за ред. С. К. Реверчука. – К. : Атіка, 2008. – 648 с.
3. Волосович С. В. Економічна сутність кредитного страхування / С. В. Волосович // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 2 (128). – С. 250–255.
4. Річний звіт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг за 2014 рік. – Додаток 1. Підсумки діяльності страхових компаній за 2014 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nfp.gov.ua/content/rzviti-nackomfinposlug.html>.
5. Страхование : экономика, организация, управление : учебник / под. ред. Г. В. Черновой. – М. : Экономика, 2010. – Т. 2. – 671 с.
6. Страхування: теорія та практика : навч.-метод. посіб. / Н. М. Внукова, В. І. Успенко, Л. В. Временко ; за заг. ред. Н. М. Внукової. – Харків : Бурун Книга, 2004. – 376 с.
7. Чайковський Я. І. Страхування кредитного ризику комерційних банків [Електронний ресурс] / Я. І. Чайковський, Р. І. Тиркало. – Режим доступу : <http://forinsurer.com/public/02/11/26/124>.

Дата надходження до редакції – 30.09.2015 р.

